

Binz anyagi és szervezeti szempontból is segítette az orvostörténeti tanszéket működésének kezdeti nehézségei között. Tudományos érdemeit kortársai számos megtiszteltetéssel is elismerték.

Vida Tivadar

Zu *Karl Bonhoeffers* hundertstem Geburtstag. Hrsg. von J. Zutt—E. Straus—H. Scheller. Berlin—Heidelberg—New York, Springer Verlag, 1969. 148 S.

Öregkori, kizárólag családja számára írott önéletrírásának megjelentetésével a nagy német elmegyógyásznak, a chorea-tünettán megalapozójának, Karl Bonhoeffernak rokonszenves emberi alakját idézik tanulságul a mi korunk számára a kiadók. A kötetben helyt kapott Bonhoeffernak életében az egyetlen meg nem jelent írása is: Führerpersönlichkeit und Massenwahn címen. Az utóbbiban — 1917-ben íródott — Hitler pszichopata, majd elmebeteg személyiségének nyilvánvaló jeleit mutatja be Bonhoeffer, és megkísérel magyarázatot adni arra, milyen okok tették lehetővé, hogy a német nép 12 éven keresztül megvalósítsa egy elmebeteg akaratát.

Karl Bonhoeffer élete (1868—1948) a német történelem talán legváltozatosabb időszakára esik: a német birodalom megalakulásától a hitleri fasizmus bukásáig, a II. világháborút követő évekig. Az életrajz kortörténeti dokumentum is egyben, bár Bonhoeffer célja nem az volt, hogy vallomást tegyen koráról. Nem a nyilvánosság számára ír; öreg emberként a fasizmust túlélő családtagjai számára foglalja össze élete legfontosabb eseményeit.

Neresheimben született, orvos, plébános, ügyvéd ősöktől. Idillikus képet fest a sváb kisváros értelmiségének életéről, felelevenít néhány gyermekkori emléket: kirándulásokat, játékokat, diákcsinyeket. A felső gimnáziumi éveket Tübingenben tölti, itt sejtí meg a tudományos munka örömét. Minden pátosz nélkül beszél arról, milyen okok készítették az orvosi hivatás választására. Érettségi után Tübingenben, Münchenben és Berlinben folytat orvosi tanulmányokat, 1892-ben szerzi meg diplomáját. A következő évben már a breslauer Pszichiátriai Klinikán Wernicke mellett tölt be asszisztensi állást. Wernicke egyénisége és tudományos módszerei nagy hatással voltak az ifjú Bonhoefferre. Noha kapcsolatuk később megromlott, Bonhoeffer igyekszik tárgyilagos képet adni Wernicke ellentmondásokban gazdag egyéniségéről, elhidegülésük okairól. Breslauer éveire esik Bonhoeffer házasságkötése — az erre való emlékezésében találkozunk, csupán egy villanásnyira, igazán bensőséges, személyes hanggal az életrajzban. Házassága harmonikus, szép emberi kapcsolat — nyolc gyermeket neveltek föl.

Mint írja, képességeit nem érezte elegendőnek arra, hogy majdan akadémikus legyen. Wernicke ösztönzésére írja meg habilitációs dolgozatát: *Klinische Studie über den Geisteszustand des Alkoholdeliranten* címen. Érdekes leírást találunk a breslauer elmebeteg foglyok megfigyelőállomásán töltött öt évről, ottani kutatásairól, tudományos munkájáról. Breslauból Heidelbergbe hívják egyetemi tanárnak. Kraepelin utódjaként dolgozik itt, majd ismét visszatér Breslauba. Közben

állandóan kísérletezik betegeivel, szinte szünet nélkül jelennek meg tudományos cikkei, könyvei. 1912-től Berlinben a pszichiátria és a neurológia egyetemi tanára.

Bonhoeffer autobiográfiája tragikus tények felsorolásával zárul. Családjából négy áldozatot követelt a faszizmus: Klaus fiát és egyik vejét a Gestapo ítélte halálra, Dietrich fiát, az ismert teológust a buchenwaldi haláltáborból Flössenbürgbe hurcolták, és ott gyilkolták meg 1945 áprilisában, másik vejét, Hans Dohnányit a sachsenhauseni koncentrációs tábor gázkamrájában ölték meg.

Bonhoeffer önéletírásában nyoma sincs az életrajzokra és a tapasztalt emberekre annyira jellemző nevelő tendenciáknak és intimitások közlésének. Nem tudjuk rajtukapni önelégültségen, hivalkodáson, mások kioktatásán vagy bármilyen emberi gyengeségen. Hangvételére, személyiségére a nagyfokú szerénység jellemző, és minden patetikus, hamis hang mellőzése. Belső világról, élményeiről, érzéseiről alig ír első személyben — ezekről csak a dolgokhoz, történésekhez, emberekhez való viszonyának objektivitásra törekvő leírásából, közvetve informálódhatunk. Életének — családján, munkatársain kívül — legfőbb tartalma hivatása és a tudományos munka volt, bár ezzel sem hivalkodik. Szemléletes bizonyíték erre a kötetben szereplő Bonhoeffer-művek irodalomjegyzéke: összesen 98 tudományos munkáját tartják számon. Volt ereje ahhoz, hogy ellenálljon a híres orvost megkísértő anyagi csábításoknak, inkább vállalta a tudományos kísérlet küzdelmes és fárasztó voltát.

Hitler hatalomra jutása után Bonhoeffer aggódva figyelte hazája sorsának alakulását. Példa arra a német tudósra, aki már-már lokálpatriotai szeretettel időzik el sváb szülőföldjének leírása mellett, ugyanakkor képes Európában, sőt emberiségben gondolkodni; azok közé tartozott, akik az emberiségre nézve Hitler győzelmét nagyobb veszélynek tartották, mint Németország pusztulását. Közvetlen környezetében is elítélte a faszizmusnak való behódolást: berlini klinikáján megakadályozta Hitler képének kitevését.

Bonhoeffer nem panaszkodik élete végének fájdalmáról. Méltatói említik, hogy feleségével együtt látványos szenvedések nélkül, fegyelmetten viselte el a borzasztó csapásokat, utolsó percéig szem előtt tartva, hogyan tudna másoknak segíteni.

A Bonhoeffer születésének 100. évfordulójára megjelent kötet még a kiadók előszavát, J. Zutt Bonhoeffer-nekrológiát és G. Zeller Bonhoeffer-tanulmányát tartalmazza.

T. Pajorin Klára

Robert Coles: Erik H. Erikson—the Growth of his Work—Little, Boston, Toronto, Brown and Co, 1970. 440 pp.

Robert Coles, a könyv szerzője, gyermekpszichológus a Harvard egyetemen, számos kitűnő, irodalmi díjakkal jutalmazott, főleg gyerekekkel kapcsolatos pszichológiai problémákat feldolgozó munka alkotója. Tanulmányai, cikkei száma meghaladja a háromszázat.